

VEM

ÄR... RÄDD

FÖR

GENUS

fri tanke

Översättning: Nik Ruth Persson

?

JUDITH BUTLER

INNEHÅLL

Inledning: Genusideologi och rädslan för undergången.....	9
1. Den globala scenen	49
2. Utblick från Vatikanen	91
3. Angrepp på genus i dagens USA: Censur och rättighetsplundring	115
4. Trump, kön och Högsta domstolen	137
5. TERF:ar och brittiska frågor om kön: Hur kritisk är genuskritisk feminism?.....	163
6. Men biologiskt kön då?	205
7. Vad är du för genus?	225
8. Natur/kultur: På väg mot samkonstruktion.....	243
9. Könsdimorfismens koloniala och rasifierade arv.....	253
10. Främmande ord eller översättningsstörningar.....	273
Slutord: Rädsla för undergången, kamp för fantasin.....	291
Noter.....	315
Tack	355

Genusideologi och rädslan för undergången

VARFÖR SKULLE NÅGON vara rädd för genus? Åtminstone i USA har ordet för genus – *gender* – tills helt nyligen uppfattats som ganska vanligt. Vi ombeds kryssa i en ruta på ett formulär, och de flesta av oss gör det utan större eftertanke. Några av oss gillar naturligtvis inte att kryssa i rutan och tycker att det borde finnas många fler rutor eller kanske ingen alls: uppmaningen att kryssa i den där rutan väcker olika känslor hos oss. Vissa misstänker att »genus« är ett sätt att diskutera kvinnors ojämlikhet eller utgår från att ordet är synonymt med »kvinnor«. Andra tror att det är ett fördolt sätt att referera till »homosexualitet«. Och somliga tror att »genus« bara är ett annat ord för »kön [*sex*]«, trots att vissa feminister har skilt mellan dem, förknippat »kön« med antingen biologi eller juridisk tilldelning vid födseln och »genus« med sociala former av blivande. Samtidigt är feminister och akademiker inom genusvetenskap själva oeniga om vilka definitioner och distinktioner som är riktiga. De många och ständigt pågående diskussionerna om ordet visar att det inte finns någon viss definition eller förståelse av genus som är allenarådande.

»Antigenusideologi-rörelsen« behandlar däremot genus som en monolit, skrämmande i sin makt och räckvidd. De lexikala debatterna om genus följs, för att uttrycka det milt, inte särskilt noga av motståndarna till termen. Alldeles bortsett från

hur ordet används i vardagliga och akademiska sammanhang, har det i vissa delar av världen väckt besynnerligt stor oro. I Ryssland har genus kallats för ett hot mot den nationella säkerheten, medan Vatikanen har sagt att genus är ett hot mot civilisationen och mot själva »människan [*man*]«. I konservativa protestantiska och katolska grupper runt om i världen har »genus« setts som ett kodord för en politisk agenda som inte bara strävar efter att förgöra den traditionella familjen, utan också vill förbjuda varje hänvisning till »mamma« och »pappa« på vägen mot en könlös framtid. I de senare årens amerikanska kampanjer för att hålla »genus« borta från klassrummen, har det i stället behandlats som ett kodord för pedofili eller ett slags indoktrinering som ska lära yngre barn att onanera eller bli homosexuella. Samma argument användes också i Jair Bolsonaro's Brasilien, då med vinkeln att genus ifrågasätter heterosexuallitetens ställning som naturlig och normerande, och när det heterosexuella mandatet inte längre står fast så kommer en flodvåg av sexuella perversioner, inklusive tidelag och pedofili, att släppas lös över världen. Motsägelserna är många. I de här tankesprången – att tala om »genus« i skolundervisningen leder till övergrepp på barn – glömmer man bekvämt nog bort den långa och vedervärdiga historien med sexuella övergrepp på barn, begångna av präster som därefter friats från ansvar och skyddats av kyrkan. När anklagelser om övergrepp på barn riktas mot dem som undervisar om sex är det en projektion: de skador kyrkan har vållat projiceras på dem som försöker lära ut hur sex går till, varför samtycke är viktigt och vilka vägval det finns för både kön och sexualitet. Denna externalisering av upphovet till skador är bara ett exempel på hur genus fungerar som fantasi.

I olika delar av världen ses genus inte bara som ett hot mot barnen, nationens säkerhet eller det heterosexuella äktenskapet

och den normativa familjen, utan också som en eliternas komplot för att tvinga på »vanliga människor« sina kulturella värderingar och en plan för att kolonisera det globala Syd med hjälp av de urbana naven i det globala Nord. Genus framställs som en samling idéer i strid med antingen vetenskap eller religion, eller båda, eller som en fara för civilisationen, ett förnekande av naturen, ett angrepp på maskuliniteten eller en utplåning av skillnaderna mellan könen. Genus betraktas ibland också som ett totalitärt hot eller ett djävulens verk, och får därmed rollen som den mest destruktiva kraften i världen, en samtida och farlig rival till Gud. Därmed måste genus till varje pris motverkas, eller förgöras.

Åtminstone i USA är genus inte längre en vardaglig ruta att kryssa i på officiella formulär, och definitivt inte bara ett av de obskyra universitetsämnen som aldrig påverkar den vidare världen. Tvärtom: genus har blivit en fantasi med destruktiva krafter, ett ord som samlar och trappar upp olika slags modern panik. Det finns givetvis många fullkomligt legitima skäl till rädsla i dagens värld. Vi har klimatkatastrofen, påtvingad migration, liv som hotas eller förloras i krig. Nyliberala ekonomier berövar människor den grundläggande sociala service de behöver för att leva och utvecklas. Systemisk rasism skördar många liv genom såväl långsamma som snabba former av våld. Kvinnor, queera och transpersoner blir mördade i förfärande höga antal, i synnerhet bland dem som är svarta eller bruna.

Inom den politiska högern ser listan över de skräckinjagande farorna annorlunda ut: den patriarkala makten och de sociala strukturerna ifrågasätts inom staten, civilsamhället och den heteronormativa familjeenheten, och migrationsvågor hotar traditionella idéer om nation, vit överlägsenhet och kristen nationalism. Listan över skrämmande företeelser fortsätter, men ingen lista kan ensam förklara hur en befintlig under-

gångsrädsla exploateras av högerpolitiska rörelser, institutioner och stater för deras egna syften och hur uttryck som »genus«, »genusteori«, »systemisk rasism« eller »kritisk rasteori« kan få skulden för den mycket förvirrande rädsla många människor runt om i världen känner inför framtiden, en känsla av att deras sätt att leva är hotade. Men för att kunna framställas som ett hot mot allt liv, all civilisation, alla slags samhällen och allt tänkande måste en hel skala av rädslor och orosmoment – hur motsägelsefulla de än är – buntas ihop till ett paket som får samlingsnamnet »genus«. Som Freud har lärt oss om drömmar ingår det i fantasmer som dessa en förtätning av flera element och en förskjutning från det som förblir osett eller obenämnt.

Kan vi ens *säga* hur många samtidsrädslor som har samlats kring genus? Eller förklara hur demoniseringen av genus avleder från en legitim oro för klimatförstöring, en tilltagande ekonomisk osäkerhet, krig, miljögifter och polisvåld, rädslor vi säkerligen gör rätt i att känna och tänka på? När ordet »genus« får absorbera en rad olika rädslor och bli en fantasmatisk samlingsterm hos vår tids höger, förlorar de betingelser som ligger till grund för vår fruktan sina rätta namn. »Genus« samlar upp och eldar på denna fruktan, vilket hindrar oss från att tänka klart på vad som egentligen är farligt och hur känslan av att världen nu är i fara ursprungligen uppstod.

Att sätta denna »genusfantasm« i omlopp är också ett sätt för mäktiga parter – stater, kyrkor, politiska rörelser – att skrämman folk tillbaka in i leden, att få människor att acceptera censur och lägga sin rädsla och sitt hat på utsatta grupper. Dessa makter nöjer sig inte med att vädja till den bävan många arbetande människor redan känner inför framtidsutsikterna för sina jobb eller för familjelivets helgd. Nej, de eldar också på rädslan och insisterar på att låta »genus« bekvämt pekats ut som den verkliga orsaken till allt de bävar och oroar sig för i världen. Ta till

exempel påve Franciskus uttalande 2015. Efter att han varnat för att »Herodes« finns i varje historisk period, meddelar han att »genusteori« går ut på att nya »herodianer« »gör upp dödliga planer som ska vanställa mannens och kvinnans ansikten och förgöra skapelsen«. Sedan förklarar påve Franciskus vilken utplåningskraft »genusteorin« besitter: »Vi kan tänka på kärnvapen, på möjligheten att på några ögonblick utplåna ett mycket stort antal människor... Vi kan också tänka på genetisk manipulation, på manipulationen av livet, eller på genusteorin, som inte erkänner skapelsens ordning.« Därefter fortsätter påven med en berättelse om hur skolor för de fattiga fick finansiering på villkor att »genusteori« infördes i läroplanen. Vi får inga närmare detaljer om vad »genusteori« här ska betyda, men det är uppenbart något som bör fruktas så som man skulle frukta, låt säga, en väldig förlust av liv. Ett krav på »genusundervisning« i skolorna innebär, med påvens ord, »ideologisk kolonisering«. Han tillade att »samma sak gjordes av diktatorer under förra århundradet... tänk på Hitlerjugend«.¹

Vatikanens beslut att använda den här typen av provokativ retorik är givetvis mycket destruktivt, med tanke på vilket inflytande institutionen har och hur gott anseende påve Franciskus har haft. Om genus är en vätebomb måste den desarmeras. Om genus är djävulen själv, måste alla de som representerar genus fördrivas ur mänskligheten. Vad han säger är ju helt befängt och farligt, men också taktiskt: oavsett om genus framställs som ett förintelsevapen, djävulen, en ny version av totalitarism, pedofili eller kolonisering har genus antagit förbluffande många fantasmatiska former, som skymmer både det akademiska och det vardagliga bruket av ordet. Spridandet av idén att genus har destruktiva krafter blir ett sätt att framkalla en existentiell fruktan som sedan kan exploateras av den som vill öka statens makt i hopp om att återgå till en »trygg« patriarkalisk ordning.

Rädslorna matas med bränsle så att de som lovar lindring kan kliva in som förlösande och återuppbyggande krafter. Rädslan både framkallas och utnyttjas för att samla stöd för utplåningen av sociala rörelser och politiska beslut som anses utgå från genus.

Att denna skrämmande »genusfantasm« används som vapen är auktoritärt ända in i märgen. Backlashen har säkert bidragit till att progressiv lagstiftning har tagits bort, men i det här fallet står backlashen enbart för det reaktiva momentet. Projektet att återföra världen till en tid före »genus« utlovar en återgång till en patriarkal drömmordning, som kanske aldrig har existerat men ändå får inta »historiens« eller »naturens« plats, en ordning som endast en stark stat kan återupprätta.² Stödet från statsmakterna, inklusive domstolarnas makt, visar att antigenusrörelsen ingår i ett bredare auktoritärt projekt. När minoriteter ifråga om sexualitet eller kön pekas ut som samhällsfaror och exempel på världens mest destruktiva krafter och därför ska berövas sina grundläggande rättigheter, skydd och friheter, slår antigenusideologin över i fascism. I paniken som byggs upp får staten lov att neka dem ett liv som, genom genusfantasmens syntax, har kommit att representera ett hot mot nationen.

Med sitt angrepp på genus hävdar vissa av antigenusrörelsens företrädare att de inte bara försvarar familjevärden, utan värden i sig, inte bara ett sätt att leva, utan livet i sig. Den fantasi som ger bränsle åt fascistiska tendenser är en som strävar efter total kontroll över det sociala fältet och hos massan ingjuter fruktan för den egna framtida existensen – eller snarare utnyttjar befintliga rädslor och ger dem en allomfattande »orsak«. Det är frestande att säga att »genus« är en tom beteckning eftersom ordet inte längre betecknar något vi skulle kunna förstå som genus när det har dragit till sig och mobiliserat rädslor från flera olika ordningar i samhället, inklusive de ekonomiska och

ekologiska. Men ordet är snarare överdeterminerat än tomt, det suger upp vitt skilda idéer från social historia och politiska diskurser om vad som hotar vår värld. Dessutom betecknar »genus«, även i vardagliga föreställningar, något sätt att leva sin kropp, så livet och kroppen utgör ordets verksamhetsfält. Det kroppsliga livet är knutet till passion och fruktan, hunger och sjukdom, sårbarhet, genomtränglighet, relationalitet och våld. Om kroppens liv, kroppens distinkta eller differentierade liv, även under de allra bästa omständigheter redan är ett säte för sexuell ängslan, ett rum där sociala normer flyttar in, så kan all sexuell och social kamp i livet få plats och hitta ett incitament just där. Likaväl som att »genus« handlar om så mycket mer än kön i antigenusideologi-rörelsen, så handlar »genus« utanför det sammanhanget mycket om de innebörder av kroppsligt liv som formas och inramas av sociala konventioner och psykisk oro. När den italienska premiärministern Giorgia Meloni meddelar den italienska och spanska allmänheten att de som vill tala om genus kommer att beröva dig din könsidentitet, väcker det rädsla och indignation hos dem för vilka den könsidentiteten är grunden för vem de upplever sig vara. Att skapa fruktan i avsikt att beröva transpersoner deras rätt till självbestämmande, är att mobilisera människors rädsla att förlora sin egen könsidentitet för att utplåna andras könade identiteter. Själva fruktan för att berövas något så intimt och definierande som en könsidentitet bygger på en allmän uppfattning om att detta faktiskt skulle vara en förlust; det skulle, med andra ord, vara fel att beröva någon den könade aspekten av dennas varande. Utifrån denna premiss borde det vara möjligt att universalisera anspråket, att vägra medverka till att någon berövas sin könsidentitet, även när denna är en transperson. Men motsatsen har visat sig gälla, när hävdandet av den egna rätten till sitt kön kräver att andra förlorar sin.